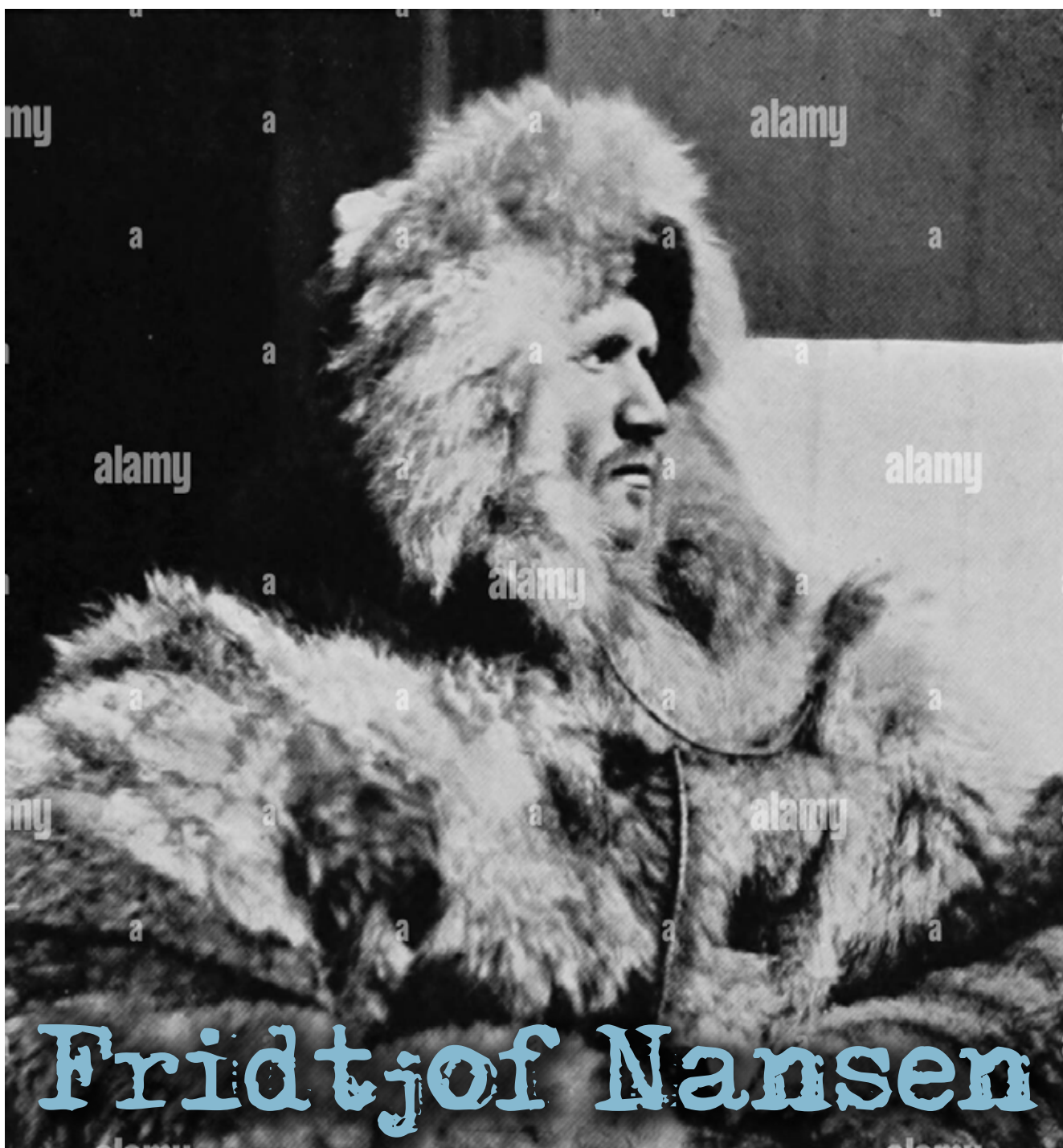

Fridtjof Nansen

– FELFEDEZŐ, TUDÓS, DIPLOMATA

Sokak szerint Fridtjof Nansen Norvégia legnagyobb nemzeti hőseinek egyike. A személyét illető pozitív közvélekedés nem alaptalan. Nansen ugyanis tudósként, felfedezőként és diplomataként is nagyot alkotott. Emiatt már életében óriási tisztelet és megbecsülés övezte. Tudományos munkásságát, felfedezéseit, humanitárius tevékenységét számos kitüntetéssel és díjjal, köztük a Nobel-békedíjjal jutalmazták.

Szerző: Fazakas László

Fridtjof Nansen, teljes nevén Fridtjof Wedel-Jarlsberg Nansen 1861. október 10-én született egy Christiania (ma Oslo) melletti birtokon. Családja a középosztálybeli polgári réteghez tartozott, akiknek felmenői eredetileg Dániából származtak. Apja, aki a korszak erkölcsi és vallási értékei szerint élte hétköznapiját, egy többnyire jól működő ügyvédi irodát vezetett, ami ugyan garantálta a família megélhetését, ám bizonyos kiadásokra már nem futotta.

Nansen gyerekkorát nagyban meghatározta a vidék, a vadon közelsége, a természet iránti szeretet, valamint anyja, aki folyamatosan arra bátorította, hogy kedvelje és élvezze a kinti tevékenységeket. Mindezekből fakadóan az ifjú Nansen már egészen fiatalon elkezdett sízni és korcsolyázni. Nyaranta sokat horgászott, úszott, kirándult, az őszi hónapokban viszont már a vadászat került a középpontba. A kalandos gyerekkori éveire nagy hatással voltak jóval idősebb féltestvérei, akik egyrészt felügyelték és vigyázták, másrészt sok mindenre megtanították.

Nansen, aki amúgy nem tartozott a masszívabb felépítésűek közé, a rendszeres sportolásnak köszönhetően edzett és atletikus alkattá vált. Későbbi felfedezőkarrierje során ez igencsak nagy előnyt jelentett a számára. Főleg a mesteri szinten elsajátított sítudása volt az, ami kifejezetten nagy hasznára vált.

Az iskolapadtól az első expedícióig

Iskolai tanulmányaira Nansen mindig odafigyelt, és szorgalmasan tanult, ugyanakkor a sport és a természet volt az, ami igazán lekötötte a figyelmét. 18 évesen, az egy mérföldes korcsolyaversenyen, világrekordot döntött, 19 évesen pedig egy országos sítutóbjajokság győztese lett. Ezt követően egyetemre került, noha az apja anyagi megfontolásból inkább a tiszti iskolába kívánta volna beíratni. A felvételi vizsgát 1880-ban teljesítette, majd 1881-ben megkezdte tanulmányait a Frigyes Királyi Egyetemen, ahol végre a tudomány világába is belekóstolhatott. Nansen úgy döntött, hogy zoológiát fog tanulni. Ebbéli elhatározását azon szilárd meggyőződése képezte, mely szerint az állattan lehetőséget ad a friss levegőn és a természetben történő munkavégzésre. Elgondolása rövidesen igazolást nyert, ugyanis már az egyetemi évek alatt sikerült egy sarkkörü kutatási expedícióhoz csatlakoznia. Nansen 5 hónapot töltött a fagyos északon, ahol szorgosan gyűjtötte az adatokat, és közben fókákra vadászott. Volt olyan nap, amikor 200 fókát lőttek le.

Irány Grönland!

Miután az expedícióról hazatért, egyetemi tanulmányait nem folytatta tovább – pontosabban nem a hagyományos keretek között folytatta –, mivel felajánlották neki a Bergeni Múzeum állattani részlegének kurátori pozícióját, amit Nansen el is vállalt. A következő hat évet ebben az intézményben töltötte. Ez idő alatt volt egy hathónapos európai túrája, mely során a kontinens legjobb és legfelszereltebb laboratóriumait látogatta meg. A sportolás és természetjárás sem tűnt el az életéből, bár tény, hogy a kutatómunka nagyon

Nansen hajója a Jeges-tengerbe fagyva

Nansen és a sarki expedíció tagjai

Hanning
Bentzen Nordahl
Scott Hansen
Magstad
Sverdrup
Henriksen
Amundsen
Petteren
Johansen
Nansen
Joell

THE MEMBERS OF THE EXPEDITION, AFTER THEIR RETURN TO CHRISTIANIA

**Szánhúzó
kutya és
megfelelő
ruházkodás
nélkül a
sarkhódítás
lehetetlen vál-
lalkozás**

sok időt vett igénybe. A kettőt azonban, korábbi elképzelésének megfelelően, igyekezett minél inkább összehangolni. Egyszer például keresztülíszte Norvégiát, közben pedig kutatásokat és megfigyeléseket végzett.

Doktori disszertációját 1888-ban védte meg, ám előtte egy igencsak jelentős eredményekkel záruló grönlandi expedíciót hajtott végre. Grönland már régóta foglalkoztatta a lelkes, fiatal norvég kutatót. Gyakorlatilag az első sarkköri expedíciója során merült fel benne először a gondolat, hogy megpróbálhatná átszelni a fagyos szigetet, minek során tudományos megfigyeléseket is végezhetne.

Nansen végül 1887-ben jelentette be, hogy expedíciót tervez Grönlandra. Korábban Adolf Erik Nordenskiöld és Robert Peary tett kísérletet arra, hogy a sziget mélyébe hatolva átszeljék azt, de útközben mindketten visszafordultak.

A felfedezőútra történő felkészülés nagyjából egy évig tartott. A tervek szerint a szigetet kelet felől közelítik meg, és nyugati irányba haladva szelik át. Ennek hátterében egy igencsak vakmerő elgondolás állt. Nansen tudta, hogy amennyiben kelet felől indulnak, úgy bármilyen nehézség adódik az út során, azt kénytelenek lesznek elhárítani és

tovább haladni, hiszen a visszafordulásra semmilyen lehetőség nincs. A keleti partvidék ugyanis lakatlan, ezért oda visszatérni szinte egyenlő lenne az öngyilkossággal.

Nansen és csapata 1888. augusztus 15-én kezdték meg a sziget átszelését. Könnyű és viszonylag kevés felszereléssel vágtak neki az útnak. Nagyjából 600 kilométert tettek meg rendkívül zord körülmények között. Nemegyszer –45 fokra hűlt a levegő, ráadásul a terepviszonyok sem voltak ideálisak. Hatalmas hegyek és jégszakadékok nehezítették az előrehaladást. A legmagasabb pont, melyet kénytelenek voltak megmászni, súrolta a 3000 métert. Mindezek ellenére a felfedezőcsapat viszonylag hamar elérte a nyugati partot, de Norvégiába már nem volt mód visszatérni, ezért egy kis eszkimótelepen húzták meg magukat, várva, hogy kitavaszodjék.

Nansen, az időt kihasználva, közelről tanulmányozta az itt élő eszkimók hétköznapijait, életvitelét és túlélési módszereit. Az itt gyűjtött adatokból és megfigyelésekből 1891-ben könyvet jelentett meg, melynek Az eszkimók között címet adta. Végül 1889-ben visszatértek szülőföldjükre, ahol hatalmas ünnepsorozat közepette várták őket. Több tízezen tolongtak Christiania utcáin, hogy láthassák Norvégia újdonsült hőseit. Állítólag a Norvég Földrajzi Társaság a grönlandi expedíció hatásától inspirálódva alakult meg.

A Fram expedíció

Nansen a grönlandi út sikerességén felbátorodva egy újabb kockázatos expedíciót helyezett

Doktori disszertációját 1888-ban védte meg, ám előtte egy igencsak jelentős eredményekkel záruló grönlandi expedíciót hajtott végre.

kilátásba. A küldetés részleteiről, melynek célja az Északi-sark elérése volt, a frissen alapított Norvég Földrajzi Társaság székházában számolt be. A felkészülés 1890-ben vette kezdetét. Nansen, korábbi tapasztalatait felhasználva és mások tanácsait megfogadva, minden részletre odafigyelt. Továbbra is a minimalizmus híve volt: többnyire könnyű és kis méretű felszerelések beszerzését rendelte el. A csapat nagyságát illetően is hasonló elveket vallott. Mindössze egy tucatnyi elkötelezett, bátor embert verbuvált maga köré.

A felkészülés legfontosabb része a hajó volt. Nansen ennek megtervezését elismert hajóépítő szakemberekre bízta, ugyanakkor saját preferenciái szerint építtették azt. Egy 170 tonnás, 6 csomó sebességre képes kis gőzhajót vizionált, amelynek testét a tél beköszöntével a jég nem roppantja szét, hanem felemeli. A Framnak (Előre) keresztelt hajót egy larviki hajógyárban készítette Colin Archer, a korszak híres hajóépítőmestere. A költségek jelentős részét a norvég kormány állta, de a teljes finanszírozáshoz további adományokra volt szükség.

A Fram 1893 júniusában bontott vitorlát és indult útnak. Egy hónap hajózás után elhagyták a norvég partvidéket, és az észak-sibériai partok felé vették az irányt. Szeptember környékén a Fram körüli tenger elkezdett befagyni. A számítások beváltak, hiszen a hajótest nem tört össze, hanem a nyomás hatására a jég felszínére került. Nansen

Egy 170 tonnás, 6 csomó sebességre képes kis gőzhajót vizionált, amelynek testét a tél beköszöntével a jég nem roppantja szét, hanem felemeli.

korábbi kalkulációja szerint a jég sodródása révén fogják elérni az Északi-sarkot, ami akár négy-öt évet is igénybe vehet. A sodródás azonban túl lassú volt, így az előzetes optimista becslések helyett az expedíció időtartama további két-három évvel növekedett. Ennek keserves felismerése arra a merész elhatározásra kényszerítette Nansent, hogy a sarkot síszánnal próbálja meg elérni. Bizott képességeiben, kitartóan hitte, hogy ezt nagyobb gondok nélkül meg tudja csinálni, így hát egy másik társával és néhány szánnal nekivágott az útnak.

Nansen és társa 1895 februárjában csaptak a kutyák közé, ám az első nekifutás sikertelen lett. Túl nehezek voltak a szánok. A második próbálkozásra márciusban került sor. Ekkor a zord időjárási körülmények, valamint a rossz terepviszonyok akadályozták a zavartalan előrejutást. Nansen és társa, Johansen, mégis kitartóan haladtak. Idővel azonban egyre nehezebbé vált minden: az összes kutya odaveszett, az élelem fogytán volt, nem mellesleg a jegesmedvékkel is meggyűlt

A Framnak (Előre) keresztelt hajót egy larviki hajógyárban készítette Colin Archer, a korszak híres hajóépítőmestere

Már egyetemi éve alatt felajánlották Nansennek a Bergeni Múzeum állat-tani részlegének kurátori pozícióját, amit el is vállalt. A következő hat évet ebben az intézményben töltötte

a bajuk. Nansen számításai szerint 50 nap alatt kellett volna megtegyenek nagyjából 660 kilométert, de hamarosan rájöttek, hogy ezt lehetetlen kivitelezni, ezért a visszafordulás mellett döntöttek. A visszafele út sem bizonyult könnyűnek, ám szerencsájukra a Ferenc József-földön talákoztak Frederick Jackson brit felfedezővel, akinek közbenjárására Vardøba szállították őket. Ezt követően Tromsøba hajóztak, ahol újra talákoztak a Frammal és annak legénységével. A csapat innen Christiania felé vette az irányt.

Az expedíció célkitűzését ugyan nem sikerült teljesíteni, de így is hatalmas tömegek ünnepezték a bátor felfedező visszatérését. Nansen és a Fram-expedíció egy csapásra híres lett. A világ összes jelentősebb napilapja hírt adott az utazásukról. Egyetemek, kutatóintézetek és földrajzi társaságok egész hada hívta Nansent előadásokat tartani.

A diplomácia színpadán

A Fram-expedíció Norvégiát is a figyelem középpontjába helyezte. Ez a reflektorfény kifejezetten jókor jött, ugyanis Norvégia egyre inkább kezdte megelégedni a Svédországgal közös perszonálunióval, mely 1814-ben jött létre. Az elégedetlenségük abból fakadt, hogy Norvégiának az Unióban alárendelt szerepe volt. Ugyan Norvégia külön parlamenttel, saját alkotmánnyal, törvényekkel és intézményekkel rendelkezett, de a király többnyire Stockholmban volt, és a tényleges hatalom

szintén a svéd fővárosban összpontosult. Mindazonáltal az egyik legnagyobb felháborodást az okozta, hogy Norvégiának nem volt joga saját konzulátusokat létrehozni.

A konfliktus egyre inkább kiéleződött, aminek hatására Nansen is úgy érezte, hogy fel kell szólaljon. Cikkekben és előadásokban próbálta megmagyarázni a világnak Norvégia szempontjait és jogos követeléseit. Az ügy előremozdítása érdekében még egy könyvet is írt.

Nansen ekkoriban a Frigyes Királyi Egyetem zoológia tanszékének volt a tanára, tehát figyelemfelkeltő akcióit egyelőre civilként végezte. Politikai karrierje Norvégia függetlenségének (1905) kikiáltása után vette kezdetét. Először Koppenhágába küldték, hogy mérje fel, ki lehet alkalmas jelölt a megüresedett norvég királyi trón betöltésére. Ezt követően Londonba utazott, hogy Norvégia függetlenségének elismerését nemzetközileg is megerősítse. Igencsak hatékony és rátermett diplomátának bizonyult, ezért Nansent hamarosan londoni nagykövetté nevezték ki.

Nansen londoni élete kifejezetten nyugodtan és kellemesen telt. Élvezte az angol társadalom megbecsülését, a norvég kormány bizalmát. Felségével, Evával, aki gyakran meglátogatta őt, aktív közösségi életet éltek: színházakba, koncertekre, társaságokba jártak. Hétvégeente pedig a csodálatos angol vidéket járták. Az idill azonban 1907 decemberében véget ért: Nansen felesége tüdőgyulladás következtében meghalt. Eva

elvéstése nagyon megviselte Nansent. Öt közös gyermekük volt, akiket azonban Nansen nem tudott megfelelően nevelni. Egyrészt mert folyton úton volt, másrészt ideje jelentős részét a munkával töltötte. A hatalmas családi ház, melyet a századforduló környékén építtetett, valójában sosem vált igazi otthonná.

Az emberiség szolgálatában

A következő években Nansen sokat utazott, és a zoológiát háttérbe szorítva oceanográfiai kutatásokat folytatott. Hamarosan azonban kitört az első világháború. Norvégia megőrizte semlegességét, ám Nansen, felismerve országa kitétséget, erőteljesen szorgalmazta a védelmi kiadások növelését.

A háború és az egyre kiterjedtebb kereskedelmi szankciók bevezetése folytán Norvégia számos kereskedelmi partnerét elvesztette, emiatt egyre több ellátási problémával kellett szembenézzen. Nansent eközben a Norvég Védelmi Szövetség elnökévé választották. Az elnöki pozíció azonban nem járt sok teendővel, ezért 1917-ben habozás nélkül elfogadta a norvég kormány felkérését, mely azzal bízta meg, hogy utazzon Washingtonba, és találjon megoldást az ország élelmezési gondjaira.

A háborút követően megalakult a Nemzetek Szövetsége, melynek Norvégia is a tagja lett. Ismer-

Nansen és felesége Eva

Politikai karrierje Norvégia függetlenségének (1905) kikiáltása után vette kezdetét. Koppenhágába küldték, hogy mérje fel, ki lehet alkalmas a megüresedett norvég királyi trón betöltésére.

ve Nansen képességeit az újdonsült nemzetközi szervezet azonnali megbízást adott neki. Eszerint mintegy félmillió hadifogoly hazaszállítását kellett megszerveznie. Két év kitaró munkájának köszönhetően 450 ezer hadifoglyot sikerült 26 különböző országba hazajuttatni. Eközben, egyúttműködve a Nemzetközi Vöröskereszttel, óriási erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a polgárháborúba süllyedt Oroszország lakosságának éhezését csökkentse.

Ugyancsak ezekben a kaotikus, forrongó években milliónyi politikai menekült vált hazátlan-ná. Hogy ezeknek az embereknek lehetősége legyen az országok között jogszerűen közlekedni, Nansen egy speciális igazoló dokumentumot dolgozott ki, amit végül róla neveztek el. Ezek voltak az úgynevezett Nansen-útlevelék. Nansen ezen túlmenően segítette a görög-török konfliktus menekültjeit, valamint a török fennhatóság alatt élő örmény közösség megmentésén is sokat fáradozott. Humanitárius tevékenysége nem maradt elismerés nélkül: 1922-ben neki ítélték a Nobel-békedíjat.

A nemzetközi missziók teljesítése után Nansen valamivel nyugodtabb, csendesebb életvitelt folytatott. Újraházasodott, tudományos kutatásokat végzett, előadásokat tartott, és természetesen továbbra is sokat síelt. 1930-ban súlyos influenzás megbetegedése lett. Hónapokig volt az ágyban, de az állapota nem javult, hanem folyamatosan rosszabbodott. 1930. május 13-án halt meg szívinfarktuszban. A családi ház kertjében helyezték örök nyugalomra.

Emlékezete

Fridtjof Nansen példaértékű élete, kimagasló tudományos és humanitárius tevékenysége nagy hatással volt a következő generációkra. Norvégiában a legnagyobb nemzeti hősök között tartják számon. Számos kutatóintézet, valamint tudományos és humanitárius díjak viselik a nevét. Ezek mellett rengeteg földrajzi jelenséget, képződményt neveztek el róla. A Norvég Királyi Haditengerészet pedig egy teljes fregattosztálynak adományozta a Fridtjof Nansen nevet. ■